

TIM KELLER

*Voor mijn grootvader William,
die vóór mij het Evangelie heeft verkondigd,
en voor mijn zoon William,
die – zo bid ik – na mij het Evangelie zal verkondigen.*

Tim Keller

TIM KELLER

Zijn geestelijke en
intellectuele vorming

COLLIN HANSEN

Vertaald door Kees de Wildt

Uitgeverij Van Wijnen – Amersfoort

TGC Samen voor het Evangelie 3

Deze reeks verschijnt onder redactionele verantwoordelijkheid van The Gospel Coalition Nederland & Vlaanderen.

TGC Nederland & Vlaanderen richt zich op de vernieuwende doorwerking van het Evangelie van Jezus Christus, Gods Zoon, Heer van hemel en aarde, in kerk en maatschappij.

www.tgcnederland.nl

Eerder verschenen in deze serie:

D.A. Carson, *Het Evangelie centraal. Kruis en opstanding van Jezus* (Brevier)

D.A. Carson, *Bidden als Paulus. Oproep tot geestelijke vernieuwing* (Brevier)

© 2023 Collin Hansen

Oorspronkelijke uitgever: Zondervan Reflective, Grand Rapids, U.S.A.

Oorspronkelijke titel: *Timothy Keller. His Spiritual and Intellectual Formation*

www.thegospelcoalition.org/timothykellerbook

© 2023 Uitgeverij Van Wijnen, Amersfoort

www.uitgeverijvanwijnen.nl

Bijbelteksten worden geciteerd uit de Herziene Statenvertaling (© 2010/2016 Stichting HSV), tenzij anders vermeld.

Vertaling: Redactie bureau Kees de Wildt

Omslagontwerp: Garage BNO

Omslagfoto: Arianne Ramaker

Vormgeving binnenwerk: Andries Mol

Redactie: William den Boer en Kees van Kralingen

ISBN 978 90 5194 616 1

NUR 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd in welke vorm dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form whatsoever without previous written permission from the publisher.

INHOUD

Woord vooraf	7
DEEL 1: EERLIJK VOOR GOD (1950-1972)	9
1. Wie is de beste moeder? – <i>Allentown, Pennsylvania</i>	11
2. De absurde mens – <i>Bucknell University</i>	18
3. De vrouw die hem de Bijbel leerde bestuderen – <i>InterVarsity Christian Fellowship</i>	35
4. ‘Kathy, mijn heldin’ – <i>Kathy Kristy</i>	46
5. Ware mythe – <i>De Inklings</i>	56
6. Twijfelaars welkom – <i>R.C. Sproul en het Ligonier Valley Study Center</i>	62
DEEL 2: HOOGLERAREN EN COLLEGA’S (1972-1975)	71
7. Theologisch buffet – <i>Gordon-Conwell Theological Seminary</i>	73
8. Table Talk – <i>Elisabeth Elliot en de Robins</i>	79
9. Oneens, maar niet onaardig – <i>Roger Nicole en het neocalvinisme</i>	91
10. Pneumodynamica – <i>Richard Lovelace en Jonathan Edwards</i>	96
DEEL 3: VUURPROEF (1975-1989)	107
11. Chemiehoofdstad van het Zuiden – <i>Hopewell, Virginia</i>	109
12. Een drama dat zich ontvouwt – <i>Edmund P. Clowney</i>	128
13. ‘Gevormd door het Evangelie’ – <i>Westminster Theological Seminary</i>	146
DEEL 4: VAN NEW YORK NAAR WERELDWIJD (1989-2023)	173
14. Masters of the Universe – <i>New York City</i>	175
15. Land-van-het-Ja – <i>Redeemer Presbyterian Church</i>	191

16. Iedereen aanbidt – <i>11 september en In alle redelijkheid</i>	214
17. Bij je volle verstand – <i>Dogwood Fellowship</i>	229
18. De jaarringen van een boom – <i>Conclusie</i>	254
Fotokatern	
Epiloog	257
Naschrift	259
Dank	260
Bij de vertaling	262
Boeken die helpen Tim Keller te begrijpen	263
Noten	264
Register	283

WOORD VOORAF

‘Als hij de deur uitloopt, zullen de eerste tienduizend mensen die hij tegenkomt, geen idee hebben wie hij is.’ Zo beschreef Kathy Keller haar man Tim, zoals hij in New York over de trottoirs liep. Tims vaste assistent, Craig Ellis, die samen met hem talloze straten in New York heeft doorkruist en talloze ritjes met hem in de metro heeft gemaakt, bevestigt dat: niemand herkent Keller.¹ Het is niet dat Tim Keller in de menigte niet opvalt. Hij is 1,93 meter lang, heeft een kale kruin en is een van de weinige mensen die je al lezend in een boek over straat ziet lopen.

In Londen wordt hij waarschijnlijk eerder herkend dan in New York, waar hij al meer dan dertig jaar woont. Toen Billy Graham in 1957 in New York evangelisatiebijeenkomsten organiseerde, zocht hij publiciteit door samen te werken met beroemdheden en rijken om zich zo een groter platform te verschaffen voor de prediking van het Evangelie. Toen Tim Keller in 1989 Redeemer Presbyterian Church stichtte, vermeed hij bewust publiciteit voor zijn kerk, vooral bij andere christenen.² Hij wilde liever in contact komen met de mensen in de Upper East Side, die sceptisch tegenover godsdienst stonden, dan dat hij boeken zou verkopen in Nashville. Of ze er nu slechts af en toe of geregeld kwamen, beroemdheden als Jane Pauley, Elisabeth Hasselbeck, Robin Williams en Diane Sawyer vonden hier een gemeente die hun bekendheid niet uitbuitte om aandacht te trekken.

Waarom zou ik dan een boek schrijven over iemand die zo weinig om publiciteit geeft? Ik doe dat, omdat het niet echt over hem gaat. In tegenstelling tot een traditionele biografie gaat dit boek meer over de invloeden die Keller heeft ondergaan dan over de invloed die hij uitoefent. Als je met Keller omgaat, ontdek je al gauw dat hij niet graag over zichzelf praat. Maar hij praat wel graag over wat hij leest, wat hij leert en wat hij ziet.

Het verhaal van Tim Keller is het verhaal van zijn geestelijke en intellectuele vorming, van de vrouw die hem leerde de Bijbel te lezen en de hoogleraar die hem leerde Jezus te verkondigen vanuit iedere Bijbeltekst, tot aan de socioloog die hem leerde onder de oppervlakte van de samenleving te kijken.

Voor dit boek heb ik vrije toegang tot Kellers familie, vrienden en collega's gehad. Zo kunnen we terugkeren naar de omgeving waarin hij opgroeide en de strijd aanging met pestkoppen. We bezoeken de kleine kerk in het Zuiden waar hij leerde wat zielzorg is. We verkennen ook de stad waarin hij de internationale roem verwierf die hij nooit heeft gewild. Tim Keller was een kind van de jaren zestig, student in de jaren zeventig, kerkplanter in de jaren tachtig en leider van een van de grootste kerken van New York op 11 september 2001. Zijn leven omspant dus veel van de meest tumultueuze gebeurtenissen van de afgelopen eeuw.

Dit is het verhaal van de mensen, de boeken, het onderwijs en uiteindelijk de God die Timothy James Keller hebben gevormd.

DEEL 1

EERLIJK VOOR GOD

1950-1972

vrouw en vier kinderen vanuit Baden in Duitsland naar Philadelphia. Ze vestigden zich op een boerderij in Bucks County (Pennsylvania) en bouwden hun leven op rond de lutherse kerk en school. Twee eeuwen lang bleven de generaties Keller in die regio wonen.

Tim Kellers grootvader James Clemente kwam in 1880 in de buurt van Napels in Italië ter wereld en verhuisde op achttienjarige leeftijd naar Amerika. Zijn grootmoeder Clemente werd geboren in een Italiaans immigranten gezin in de Verenigde Staten, vlak voor de eeuwwisseling. Haar ouders arrangeerden het huwelijk.¹ Toen Bill Keller en Louise Clemente in 1947 trouwden, mocht dat niet in de kerk, maar moest de ceremonie in het huis van de priester plaatsvinden, omdat Bill luthers was. Louise ervoer dat als een belediging en ze vergaf die nooit. Haar oudste zoon liet ze nog katholiek dopen, maar ze verliet de kerk en voedde haar kinderen op als lutheranen.

Louise beviel op 23 september 1950 in Allentown (Pennsylvania) van Timothy James Keller. Bill gaf les in een klein schooldistrict ten zuiden van Allentown, waar ze in een appartement woonden. Bill vond het werk niet fijn en verruilde het lesgeven voor een carrière in de reclame, zodat hij zijn gezin een stabiel inkomen kon verschaffen. Hij ging keukens ontwerpen voor Sears. Het gezin verhuisde naar Allentown en bouwde een nieuw huis recht tegenover het huis van Bills ouders, op een stuk grond dat eerder de tuin van oma Keller was geweest. Bill Keller kreeg een baan bij Hess Brothers, waar hij van reclamechef tot manager van de afdeling verkoop opklom. Als leidinggevende was Bill elke dag lang van huis, weg van zijn gezin. Louise verwachtte niet van hem dat hij haar zou helpen bij de huishouding of de zorg voor de kinderen.² Tim Kellers vrienden herinneren Bill zich als een 'schaduw' die zwijsend in zijn stoel zat.³

Iedereen wist wie daar in huis de leiding had.

Wie de baas is

Er volgden nog twee kinderen: Sharon Elizabeth in 1953 en William Christopher in 1958. Tim droeg zijn boek *Aan Gods hand door pijn en lijden* op aan 'mijn zus Sharon Johnson, een van de meest geduldige en blijde mensen die ik ken, die me veel heeft geleerd over het dragen van lasten, het omgaan met verdriet en het vertrouwen op God'.⁴

Tim baande de weg voor zijn jongere zus en broer. Hij leerde zijn zus - 'Shu' - fietsen door haar op een stapel dozen te laten inrijden. Hij leerde

haar dat ze haar duim uit haar vuist moest houden als ze sloeg, zodat ze die niet zou breken. Hij schreef de verhalen voor hun poppenkast, waarvoor ze kaartjes en snacks verkochten. Shu herinnert zich dat ze naar Tim luisterde als hij haar door de bladeren heen vanuit de top van een kleine boom verhalen vertelde. Tim schreef een komedie over de beginjaren van de Amerikaanse geschiedenis. Met de lp's van hun ouders speelden ze *The Music Man* na en ze zongen de liedjes van Stan Freberg. Toen hij later indruk wilde maken op zijn toekomstige vrouw Kathy, had hij een heel repertoire aan musicals om uit te putten, want dat was de enige muziek die Louise naast opera thuis toestond.

Omdat ze in de op een na laatste straat in Allentown woonden, ver van een bibliotheek en met maar één gezinsauto, maakten de kinderen Keller maximaal gebruik van de boeken van hun moeder. In het Amerika van de jaren vijftig, met een wazige ontvangst op een kleine zwart-wit-tv, had hij weinig alternatieven. Tim kon al lezen toen hij drie jaar was, zelfs zonder bijzondere hulp van zijn ouders. De kinderen Keller ontwikkelden een liefde voor geschiedenis en voor non-fictie in het algemeen door het lezen van *Opkomst en ondergang van het Derde Rijk* van William Shirer en vooral de *Funk & Wagnalls Standard Reference Encyclopedia*. Als ze iets op tv zagen, wilde Tim het altijd ook opzoeken in de encyclopedie. Het onderwerp van het artikel maakte niet uit, het fascineerde hem allemaal. Hij leek alles wat hij leerde te onthouden en droeg die kennis over op zijn jongere zus en broer. Veel geld voor boeken had het gezin niet, maar ze bezaten wel een heel aantal werken van Rudyard Kipling. De Kellers hadden ook *Jane Eyre* van Charlotte Brontë en *Wuthering Heights* van haar zus Emily Brontë op de plank staan.

Voor zijn jongere zus en broer mag Tim dan misschien de hoofdrol hebben gespeeld, maar iedereen wist wie de baas was. Bezoekers konden niet even naar de gang gaan zonder dat Louise vroeg waar ze heen gingen.⁵ 'Mijn moeder was een enorme controlfreak', vertelt Sharon. 'Het probleem was dat er toen ze mij opvoedde, maar één manier leek te bestaan om dat te doen: haar manier. Als je daarvan afweek, zat je fout. Er was niet zoiets als: "Er zijn vele wegen naar Rome, of: Als je de deur niet kunt vinden, ga dan via een raam."' "

De Italiaanse katholieke opvoeding van Louise Keller vereiste dat haar oudste zoon haar trots zou maken en dat haar oudste dochter haar gelukkig zou maken. Alle drie de kinderen ontwikkelden een intuïtieve gave om het ongenoegen van anderen op te merken.

‘Ik denk wel dat ze voor Tim het hardst was’, vertelt Sharon. ‘Er waren weken dat ze zei: “Deze week zal ik Tim eens leren wie de baas is.”’

Met die druk ging elk kind weer anders om. Sharon ontsnapte in dagdromen. Billy en Tim namen de neiging tot rechtvaardigheid-door-werken van hun moeder over, maar ontwikkelden een verborgen innerlijk leven. Tim bood weerstand. Hij daagde uit. Hij voerde argumenten aan. Maar hij wist haar genegenheid en goedkeuring niet te winnen. Vele jaren later, toen Tim met Kathy trouwde, viel het Kathy op dat er tussen Louise en haar oudere zus Angela sprake was van strijd wie de beste moeder was. Tims neef rondde op zijn vijftiende de middelbare school af en werd later scheikundig ingenieur. Maar Tim kon zijn genialiteit niet evenaren en dus behaalde hij in de zo allesbeheersende rivaliteit tussen de zussen geen punten voor zijn moeder.⁶ Sharon zag haar moeder als onzeker, als iemand die het nodig had om als de beste in haar rol te worden gezien, zodat duidelijk zou zijn wat ze waard was.

‘Tims intelligentie was heel breed’, vertelt Sharon. ‘Ik denk dat mijn moeder dat toen we opgroeiden niet helemaal begreep. Tim is een universele denker. Zij was dat niet.’

Een versneld leerprogramma, waarmee de school later stopte, liet bij de jonge Tim emotionele littekens achter. In de derde ging hij naar de plusklas voor hoogbegaafde kinderen uit Allentown. Deze ‘nerds’ zaten niet bij kinderen uit hun buurt in de klas, maar zaten op een aparte school in een van de armere wijken van de stad. Het is wel duidelijk waarom het district deze aanpak losliet, nog voordat Tim van de middelbare school kwam: deze leerlingen werden hierdoor het mikpunt van pesten, spot en plagen. De school droeg bij aan Tims gevoel van eenzaamheid in zijn jeugd. Hij groeide op als een sociaal onhandige en teruggetrokken jongen, die niet wist hoe hij vriendschap moest sluiten of onderhouden. Als een manier om zijn omgeving te controleren en zijn eigenwaarde te bevestigen, trok hij zich terug in boeken. Toch werd Tim, ingeklemd tussen zijn eenzaamheid en het meedogenloze perfectionisme van zijn moeder, vatbaar voor constante interne zelfkritiek.

Shu herinnert zich echter dat haar oudste broer zich wist aan te passen aan ongunstige omstandigheden. Tim en zijn jongere broer Billy zaten allebei in een plusklas en werden het doelwit van pestkoppen uit de buurt. Misschien vanwege haar herinnering aan hoe en waarom ze hun vader had ontmoet, verbood Louise de jongens om te vechten. Uit pure overlevings-

drang ontwikkelde Tim een vaardigheid om zichzelf bij pestkoppen uit de nesten te praten. Hij ontwikkelde die vaardigheid verder in de frequente discussies met zijn moeder, die er niet voor terugdeinsde om haar kinderen te vertellen hoe vaak ze haar teleurstelden.

‘Een van de redenen waarom ik denk dat hij zo goed is in het voeren van gesprekken, vloeit voort uit de manier waarop hij met onze moeder moest omgaan’, vertelt Sharon. ‘En hoe! Zonder hem hadden we *Star Trek* nooit gezien. Hij was degene die de argumenten moest aandragen om dit of dat te mogen kijken. Ze was behoorlijk meedogenloos als het erom ging haar zin te krijgen. Ze dacht juist dat ze ons ermee hielp, door ons op deze manier sociale vaardigheden aan te leren.’⁷

Onder het gewicht van de schuldgevoelens thuis nam Tim zijn toevlucht tot activiteiten. Hij probeerde worstelen als sport, maar hij blonk meer uit in het spelen van trompet in de fanfare.⁸ Tim was zo trots op zijn ervaring bij de padvinders dat een van zijn zoons ook padvinder werd en zelfs de Eagle Scout – de hoogste onderscheiding – behaalde, ook al woonde hij op Roosevelt Island in New York. Omdat Tims vastbeslotenheid om altijd het juiste te doen hem zelfs niet toestond om voor een brandkraan in de stad te parkeren, zou zijn vrouw Kathy hem later de bijnaam ‘Padvinder’ geven.⁹

Evangelical Congregational Church

Zelfs binnen haar Italiaanse immigrantenfamilie viel Louise Keller op door haar hoge morele normen. Ze veroordeelde andere katholieken omdat ze daarin tekortschoten. Later in haar huwelijk verweet Louise Keller haar man dat hij zijn leiderschap in het godsdienstige leven van hun gezin had verwaarloosd. Daarom nam Louise die verantwoordelijkheid op zich. Als verpleegster tijdens de oorlog had ze een protestantse vriendin die in de Bijbel las en voor zichzelf bad, iets wat Louise als katholiek helemaal niet kende. Ze vond het fascinerend toen ze zag dat ze persoonlijk met God kon omgaan. Na Tims doop kwam ze tot de conclusie dat de katholieke kerk niet in overeenstemming was met de Schrift.

Daarom nam ze haar gezin mee naar de lutherse kerk van de voorouders van de Kellers, die op dat moment deel uitmaakte van de Lutheran Church in America, een kerkgenootschap dat later in de Evangelical Lutheran Church in America zou opgaan. De Kellers woonden elke zondag de eredienst bij en lieten Tim zelfs opnieuw dopen als lutheraan. Louise werd

Bijbelstudie lerares en een steunpilaar van de kerk, die zich op slechts anderhalve kilometer van hun huis bevond. Louise legde niet veel nadruk op theologie, maar deed wel vaak een Bijbelquiz met haar kinderen. Zo leerde Tim de namen van alle koningen van Israël en Juda uit zijn hoofd.

In het begin van de jaren zestig volgde Tim als tiener belijdeniscatechese in hun lutherse gemeente. In deze kleine gemeente bleven voorgangers nooit lang. Ds. Beers, een emeritus predikant, was zijn eerste leraar. Hij leerde zijn gemeenteleden een orthodoxe visie op de kerkgeschiedenis, christelijke gewoonten en theologie aan. Hij vergde van zijn leerlingen dat ze de hoofdlijnen van de Augsburgse Confessie uit hun hoofd leerden en onderwees hen over het laatste oordeel. Door middel van een acroniem leerde hij hun dat alleen het geloof in Jezus ons redt: de wet toont ons onze zonden, het Evangelie toont ons onze Verlosser. Toen, in 1963, hoorde Tim Keller voor het eerst een duidelijke uiteenzetting van het Evangelie van genade.

Op dit punt in zijn leven vatte Tim de boodschap echter op als niet meer dan een interessant idee dat hij onder de knie moest krijgen om naar het tweede jaar te mogen. Toch was het zaad in goede aarde gevallen. Later zou een andere voorganger, Jack Miller, dat zaadje water geven door Martin Luther te citeren. Uit dat zaadje van het Evangelie kwam de kracht voort die Tims leven uiteindelijk veranderde en die hem hielp het Evangelie te verkondigen als een bevrijding van twee soorten wetticisme.

De eerste vorm van wetticisme – verlossing door goede werken – leerde hij van zijn tweede catecheet, die kort daarvoor aan het lutherse seminarie in Gettysburg (Pennsylvania) was afgestudeerd. In 1964 was het sociale activisme op zijn hoogtepunt en tot frustratie van Tims moeder en oma pleitte deze predikant voor de burgerrechtenbeweging. Net als de docenten die Tim later op de universiteit tegenkwam, trok ook deze predikant het gezag van de Bijbel en allerlei – volgens hem – achterhaalde leerstukken in twijfel. Hij besteedde maar weinig tijd aan het bespreken van de leer of de kerk. Het christelijk geloof was voor hem een kwestie van politiek activisme, een poging om de wereld tot een betere plek te maken.

De tegenstelling tussen zijn eerste en tweede jaar als belijdeniscatechisant deed Tim versteld staan:

Het was bijna alsof ik in twee totaal verschillende godsdiensten werd onderwezen. In het eerste jaar stonden we voor een heilige, recht-

vaardige God, wiens toorn alleen met de grootste moeite en tegen de hoogste prijs kon worden afgewend. In het tweede jaar hoorden we over een geest van liefde in het universum, een geest die voornamelijk van ons vroeg dat we ons inzetten voor mensenrechten en bevrijding van onderdrukten. De belangrijkste vraag die ik mijn leermeesters wilde stellen, was: ‘Wie van jullie liegt er?’ Maar veertienjarigen zijn niet zo assertief en dus hield ik mijn mond.¹⁰

Na tien jaar bij de lutheranen vond Louise Keller in de Evangelical Congregational Church een gemeente die beter bij haar eigen kijk op godsdienst aansloot en die de nadruk legde op menselijke inspanningen om het heil te behouden en zondeloze volmaaktheid te bereiken. Zowel thuis als in de kerk leerde Tim Keller deze tweede vorm van wetticisme kennen en wel in een fundamentalistische variant. Tegen de tijd dat Tim het huis verliet om naar de universiteit te gaan, wist hij niet alleen het nodige over Martin Luther, maar kon hij zich ook persoonlijk met hem identificeren. Luther was immers behept met een ziekelijk nauwgezet geweten dat in een poging om aan zijn eigen normen te voldoen en zijn capaciteiten te verwezenlijken, perfectie van zichzelf verwachtte.

Die uiterlijke normen werden alleen maar hoger toen zijn ouders bevriend raakten met bisschop John Moyer, een predikant in hun kleine kerkgenootschap, dat wortels had in de Duitstalige methodistentraditie. Toen Tim in 1968 aan de Louis E. Dieruff High School afstudeerde en naar Bucknell University ging, zag zijn moeder het al voor zich dat hij op een dag zou terugkeren om de Evangelical Congregational Church te leiden. Misschien zou zo'n verheven religieuze positie haar waarde als moeder bewijzen.

Maar Tim wist niet zo zeker of hij wel iets met het christendom te maken wilde hebben. Een cyclus van schaamte deed hem diepgaand verlangen naar een gemeenschap waarin hij zich opgenomen en geaccepteerd zou weten, zelfs bewonderd. Als dat betekende dat hij de kerk moest verlaten, dan moest dat maar.¹¹

2. DE ABSURDE MENS

Bucknell University

Van de eerstejaars van Bucknell University uit 1968 zouden er vier jaar later, in 1972, zeshonderdvijftig afstuderen. Tussen hun laatste jaar op de middelbare school en de dag van hun afstuderen zagen ze de wereld voor hun ogen veranderen.

Terwijl ze de middelbare school afrondden, werd Martin Luther King op 8 april in Memphis (Tennessee) vermoord. Minder dan twee maanden later, op 6 juni, werd Robert Francis (Bobby) Kennedy in Los Angeles (Californië) vermoord. Toen zij zich voorbereidden op hun eerste studiejaar, onderdrukte de Sovjet-Unie de hervormingsbeweging in Tsjecho-Slowakije door op 20 augustus het land binnen te vallen. De natie keek gefascineerd en met afschuw toe hoe burgemeester Richard Daley in Chicago tussen 26 en 29 augustus de politie de demonstranten buiten de Democratische Nationale Conventie met geweld te lijf liet gaan.

Bucknell, een kleine liberal arts-opleiding in het landelijke Lewisburg (Pennsylvania), bleef grotendeels traditioneel en conservatief. Zo'n 2.800 studenten woonden op loopafstand van elkaar in drie grote gebouwen op de campus. Gedurende een groot deel van de jaren zestig moesten de studenten zich nog aan een avondklok houden en de roklengte voor vrouwen was gereguleerd. Als een student een studente op haar kamer wilde bezoeken, moest hij zich eerst melden, waarna hij naar haar kamer werd begeleid.

De tegencultuur arriveerde in 1968 met Tim Kellers eerstejaarsgroep. Studenten waren in heel herkenbare groepen verdeeld: aan de ene kant de langharige hippies, die trots waren op hun drugsgebruik en seksuele vrijheden, en aan de andere kant de traditionele studenten, die trots de namen

van hun studentenvereniging in Griekse letters op hun kleding droegen. Teruggetrokken jongen als hij was, liep Keller geen risico op afwijzing door de studenten bedrijfskunde, techniek en natuurwetenschap in de studentenverenigingen. Maar hij paste evenmin bij de hippies, ook al volgden ze vaak dezelfde colleges in de geesteswetenschappen.

Volgens Keller stelden beide groepen studenten zich op dezelfde manier op.¹ De plaatselijke afdeling van Students for a Democratic Society was relatief klein. Philip Berrigan, een rooms-katholieke priester en anti-oorlogsactivist, zat in de federale gevangenis in Lewisburg, nadat hij had samengespannen om met zelfgemaakte napalm dienstplichtgegevens te verbranden. Maar in dit stadje met minder dan zesduizend inwoners midden in Pennsylvania gingen de studenten uit de omgeving niet massaal de straat op om tegen zijn opsluiting te protesteren.

Lewisburg was niet het centrum van de anti-Vietnam protesten, maar Bucknell hield wel gelijke tred met veel van de modieuze academische trends van die tijd. De wortels van Bucknell reiken terug tot 1846, toen de opleiding door baptisten werd opgericht. Toen Keller er ging studeren, moedigde de leiding traditionele uitingen van het christelijk geloof niet langer meer aan. Dit was het tijdperk van het liberale protestantisme, waarin dogma's op de achtergrond raakten ten gunste van goeddoen en de naam van een van de campussen werd veranderd van 'Christian Association' in 'Concern for Action'. De faculteit psychologie had Sigmund Freud allang achter zich gelaten, maar aan de faculteit theologie werd zijn werk nog regelmatig opgegeven. Naar aanleiding van de publicatie van *Radical Theology and the Death of God* door Thomas J.J. Altizer en William Hamilton vroeg *Time* magazine in 1966 op de cover: 'Is God dood?'² In de colleges aan de theologische faculteit van Bucknell werden de ideeën van Altizer en Hamilton gepropageerd.

Ook *Honest to God (Eerlijk voor God)* van John A.T. Robinson werd vaak opgegeven. Bij de jubileumuitgave in 2013, vijftig jaar na de eerste druk, stelde de uitgever dat het boek 'het meest besproken theologische werk van de twintigste eeuw' werd genoemd. Existentialisten als Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre en Albert Camus werden beschouwd als de meest vooruitstrevende denkers van die tijd. Robinson, een Anglicaanse bisschop, pleitte ervoor om ieder idee van een God 'daarginds' af te wijzen en de concepten van God af te stemmen op existentialistische denklijnen. Volgens Robinson bracht hij het werk van Paul Tillich, Dietrich Bonhoeffer

en Rudolf Bultmann samen om het christendom opnieuw vorm te geven voor het nucleaire tijdperk. In zijn terugblik na vijftig jaar legt de uitgever uit waarom *Eerlijk naar God* zo'n opschudding veroorzaakte:

Het belichaamde ook de revolutionaire geest die op een frisse en uitdagende manier naar de wereld keek en in de jaren zestig ertoe leidde dat gevestigde orthodoxieën en sociale, politieke en theologische normen uiteenvielen. Het verwoordde de angsten van een generatie die inzag dat deze traditionele gegevens niet langer aanvaardbaar of noodzakelijkerwijs geloofwaardig waren.³

Met theologie als hoofdvak heeft Tim Keller al deze en nog meer soortgelijke boeken gelezen. In een college over de Bijbel als literatuur hoorde hij het standaard liberale verhaal dat de evangeliën waren samengesteld uit de mondelinge overlevering van diverse gemeenschappen verspreid over het Middellandse Zeegebied. Kellers docenten leerden hem dat die gemeenschappen niet zozeer probeerden om de historische werkelijkheid vast te leggen, maar dat ze een origineel verhaal smeedden dat op hun eigen situatie inging en hun leiderschap bevestigde. In de loop der jaren kregen deze mondelinge verhalen steeds fantasierijkere trekken. Pas daarna werden ze opgeschreven en gestandaardiseerd. Volgens deze opvatting is het idee van een historische Jezus slechts een fabel. De meeste liberale godsdienstwetenschappers van de twintigste eeuw hebben de historische Jezus naar hun eigen beeld gevormd: een bijzonder dynamische leraar vol wijsheid, die gerechtigheid eiste en autoriteiten beledigde.⁴

De faculteiten geschiedenis en sociologie van Bucknell waren niet minder radicaal, want zij volgden Herbert Marcuse en de neomarxistische kritische theorie van de Frankfurter Schule. Keller was het eens met bepaalde aspecten van hun kritiek op de Amerikaanse burgerlijke samenleving waarin hij in Allentown was opgegroeid, maar de filosofie achter deze vorm van marxisme verbijsterde hem als student. Hij begreep niet hoe het streven naar sociale gerechtigheid in overeenstemming kon zijn met een relativisering van de moraal. Intellectueel kon hij zich niet vinden in de vreemde samensmelting van Freud en de moderne therapeutica met een marxistische cultuuranalyse.

Kellers verwarring werd nog groter toen hij zag dat christenen die voor persoonlijke moraliteit pleitten, zich over sociale problemen niet erg druk

leken te maken. Hij kon gewoon geen genoegen nemen met een christendom dat apartheid in Zuid-Afrika of segregatie in het Amerikaanse Zuiden zou steunen.⁵ Hij was ontzet over het geweld dat hij in naam van Christus tegen zwarten en hun medestanders in de burgerrechtenbeweging in het Zuiden gebruikt zag worden. Een foto van James Meredith, die werd neergeschoten toen hij in 1966 meedeed aan een mars voor burgerrechten, was bijzonder aangrijpend voor Keller als tiener. De schutter toonde geen enkele interesse voor Meredith of de gevolgen van zijn misdaad. Keller had moeite om te geloven dat een hele samenleving, vooral een die zo doordrenkt is van het christelijk geloof, het kwaad van rassenscheiding kon rationaliseren.

Voor het eerst beseftte ik dat de meeste oudere blanke volwassenen om mij heen ons van alles wijsmaakten wat volslagen onjuist was. Het probleem zat niet in 'een paar oproerkraaiers'. Het was *terecht* dat zwarten genoegdoening en maatregelen tegen allerlei misstanden eisten.

Ik was met kerkgang opgevoed, maar in mijn studententijd had het christelijk geloof mij steeds minder te zeggen. Waar ik onder meer moeite mee had, was de vreemde tegenstelling tussen mijn seculiere vrienden die de Civil Rights Movement steunden en de orthodox-christelijke gelovigen die vonden dat Martin Luther King een gevaar voor de samenleving was. Waarom, zo vroeg ik me af, hadden niet-religieuze vrienden zo'n passie voor gelijke rechten en gerechtigheid, terwijl de gelovigen die ik kende er helemaal niets om gaven?⁶

Tijdens deze jaren, die intellectueel en moreel zo sterk verschilden van de Evangelical Congregational Church uit zijn jeugd, begon Tim aan het christelijk geloof te twijfelen. Maar het was voor hem niet alleen een intellectueel probleem. Het christendom kwam op hem over als iets wat niet echt was. Twee jaar lang worstelde hij met het spanningsveld tussen het starre evangelicale geloof van zijn moeder, waarin zijn gevoel niet meekwam, en de progressieve, existentialistische theologie van zijn docenten, die hij intellectueel niet bevredigend vond.

Wedergeboren

Met theologie als hoofdvak volgde Keller ook colleges over het jodendom, de islam, het hindoeïsme, het confucianisme en het boeddhisme. Hij wilde vooral een alternatief vinden voor de christelijke opvattingen over het eeuwige oordeel, de verdoemenis en de eeuwige bewuste kwelling in het vuur van de hel. Hij zocht naar een godsdienst die niemand zou veroordelen, wat ze ook deden of geloofden. Hij wist dat hij in een God van liefde geloofde. Hij wist alleen niet welke godsdienst hem het beste met die God in contact kon brengen of dat geen enkele dat misschien kon.

In het boeddhisme waardeerde Keller de nadruk op onbaatzuchtigheid en onthechte dienstbaarheid aan anderen, maar het boeddhisme kende geen enkele ruimte voor een persoonlijke God, terwijl hij tot de conclusie kwam dat je voor liefde een persoon nodig hebt. Heidense religies, met hun scheppingsmythes vol grillige en zelfs kwaadaardige goden die elkaar bevochten, kenden zo'n liefdevolle God niet. Alleen in de Bijbel kwam Tim een God tegen die de wereld schiep voor zijn eigen vreugde, omwille van de liefde. Door andere religies te bestuderen, ging Tim inzien dat een liefhebbende God niet in alle religieuze opvattingen voorkomt.⁷

Daarom richtte hij zijn aandacht op de historische argumenten tegen het christelijk geloof en in het bijzonder op de betrouwbaarheid van het Nieuwe Testament. Hij realiseerde zich dat het christelijk geloof nogal uitzonderlijk is door de opvatting dat zijn kernovertuigingen staan of vallen met de historische juistheid van zijn aanspraken.⁸ Toen Tim de collegestof zelf ging onderzoeken, overtuigde het bewijs tegen de vroegste schriftelijke verhalen van het christendom hem niet. Hij concludeerde dat zijn docenten aan Bucknell en de revolutionaire boeken die ze hadden opgegeven het bij het verkeerde eind hadden.⁹

Als *Time* magazine zich afvroeg of God dood was, antwoordde Keller daar waarschijnlijk niet bevestigend op, maar hij had ook niet het gevoel dat Jezus leefde. Jaren in de kerk hadden voor hem geen persoonlijke ervaring van God gebracht. Als hij bad, ervaarde hij Gods aanwezigheid niet en hij voelde zich gevangen in een identiteitscrisis. Hij voelde de intense verwachtingen van zijn moeder, maar miste het verlangen om eraan te voldoen. In die tijd, lang vóór de mobiele telefoon, sprak Tim zijn ouders maar een of twee keer per maand. Als zijn moeder hem een brief stuurde, schreef hij meestal niet terug. Hij voelde weinig persoonlijke binding met het christelijk geloof dat hij uit zijn tienerjaren kende en was nog steeds op

zoek naar een plek waar hij paste, waar hij zich thuis voelde. Hij waardeerde de filosofische objectiviteit van de collegezaal, maar pas nu hij terugkijkt, ziet hij zijn ware behoefte: erbij te horen was voor hem belangrijker dan de waarheid. In die tijd voelde hij zich gewoon eenzaam en niet-geliefd.¹⁰

Tijdens hun tweede jaar woonde Tims vriend Bruce Henderson buiten de campus in een appartement op de derde verdieping met lage plafonds. Ze waren zo laag dat Tim door zijn lengte niet goed rechtop kon staan. Daarom bleef hij vaak buiten het appartement boven aan de trap staan met zijn rug tegen de muur. Bruce omschrijft Tim als een ‘meester in het even aanwippen’, die hem vaak verleidde tot verhitte discussies. Tim kon zelfs zo geanimeerd zijn dat Bruce vreesde dat Tims lange armen en grote handen de muren van het appartement zouden beschadigen. Bruce, die als student drie banen had, hield zich vaak maar in, omdat hij niet voor de schade wilde opdraaien. Maar hij ging het gevecht niet helemaal uit de weg, want de twee jongemannen discussieerden over identiteit op een manier zoals alleen tweedejaarsstudenten dat kunnen: niet tevreden met wat de deskundigen zeggen, maar niet ervaren genoeg om hun eigen weg te vinden.

Bruce en Tim hadden elkaar via InterVarsity Christian Fellowship ontmoet en waren vrienden geworden. In 1969, tijdens zijn eerste jaar, had Tim de voorjaarsretraite bijgewoond. Jim Cummings, een student die in het studentenhuus voor eerstejaars op dezelfde verdieping woonde, had Tim uitgenodigd voor de bijeenkomsten van InterVarsity. Met zijn lutherse achtergrond en zijn studie theologie was Tim een uitnodigende gesprekspartner voor deze op evangelisatie gerichte studenten. Door zijn ervaring in de Evangelical Congregational Church kon Tim de taal van InterVarsity spreken. Hij gedroeg zich zelfs als christen, omdat hij zo graag vrienden wilde. Het duurde niet lang voordat de InterVarsity-studenten hem een aantal boeken van C.S. Lewis in handen gaven. Kort daarna brachten de boeken van John Stott Tim terug bij Martin Luthers onderscheid tussen wet en Evangelie, tussen jezelf redden door goede werken en redding ontvangen als een genadegave. Wat Tim eerder op zijn veertiende had voorgedragen bij een kennistoets voor zijn belijdenis, leek op zijn twintigste revolutionair. Hij begon in te zien dat de starre religie van zijn moeder niet de enige weg was naar een orthodox, Bijbelgetrouw christen-zijn.

Keller nam deel aan de voorjaarsretraite, die werd gehouden in een schuur die door een Bucknell-faculteitslid was omgebouwd tot een zomerhuus. Hoewel hij aan verschillende activiteiten had deelgenomen, hoorde

hij niet tot de kerngroep van de InterVarsity-afdeling. Er stonden niet veel mensen buiten die kerngroep, want in het voor- en najaar van 1969 telde de afdeling op Bucknell niet meer dan vijftien actieve leden. Zelfs van die kleine groep was nooit iedereen er. Tim was er nog niet klaar voor om zich bij de groep aan te sluiten, maar hij had een gemeenschap gevonden die hem zou helpen bij zijn zoektocht naar antwoorden op zijn vele vragen. Dit waren op zijn minst studenten die bereid waren met hem te discussiëren en hem te helpen zijn eigen overtuigingen te preciseren. Toen oudere studenten belangstelling voor hem toonden, ging Tim daarop in. Maar hij vertelde hun niet dat hij buiten InterVarsity een ander leven leidde, een leven los van het christendom dat hij had aangenomen om met InterVarsity te kunnen meedoen.

In januari 1970, tijdens zijn tweede studiejaar, wist Tim dat hij zijn dubbellevens niet langer kon voortzetten. Hij had de boeken van InterVarsity Press gelezen en vriendschap gesloten met studenten van InterVarsity. Slechts één hindernis bleef over: Wat als hij iemand ontmoette van wie hij hield, iemand die het leven de moeite waard maakte, maar van wie het christelijk geloof zou zeggen dat hij geen relatie met haar kon aangaan? Zou die afwijzing een eenzame jongeman niet nog eenzamer maken?

Bruce Henderson herinnert zich een beslissend moment op 21 april 1970, zijn twintigste verjaardag: toen hij wakker werd, zag hij Tim op de grond zag zitten aan het voeteneind van zijn bed, waar hij zwijgend op hem wachtte. Bruce wist dat er in Tim iets belangrijks was veranderd. Zijn worsteling was voorbij. Tim had berouw over zijn zonde en geloofde in Jezus. Hij had zijn geloof en het vertrouwen van zijn hart voor redding alleen op Christus gesteld.

Wat was er dan gebeurd? Waarom was hij veranderd? Zijn intellectuele vragen over het kwaad, het lijden en het oordeel waren niet plotseling verdwenen. Maar nadat hij in andere godsdiensten naar antwoorden had gezocht en met christenen had gediscussieerd, begon Tim eindelijk te ervaren dat hij God persoonlijk nodig had. Het was geen nieuwe methode van geestelijke verlichting. Nee, hij kwam eindelijk aan een einde met zichzelf. Overweldigd door zijn zonde, oog in oog met zijn tekorten en gebreken, vond Tim de God van liefde die zich aan hem openbaarde in Jezus Christus en in zijn Woord.¹¹ Hij zou niet langer over God durven oordelen. Nu zou hij de God volgen die rechtvaardig is en tegelijkertijd degene is die zondaars rechtvaardigt. De Rechtvaardige had zijn zonde vergeven. De theologie-student was leerling van Jezus geworden.

‘Toen ik student was, kwam de Bijbel tot leven op een manier die ik moeilijk kan omschrijven’, herinnert hij zich in zijn boek *Kruistocht*. ‘Ik kan dit het beste zo verwoorden dat ik me vóór die verandering in de Bijbel verdiepte door hem te bevragen en te analyseren. Maar na die verandering was het alsof de Bijbel, of wellicht Iemand via de Bijbel, zich in mij verdiepte, door *mij* te bevragen en te analyseren.’¹² Van zijn moeder en de kerk van zijn jeugd had hij geleerd dat de Bijbel Gods Woord is. Maar vóór deze persoonlijke ontmoeting had het goede nieuws van de evangeliën hem nog nooit getroffen als de ultieme werkelijkheid.¹³

Keller herinnert zich geen dramatische veranderingen die met zijn bekering gepaard gingen. Hij ervaaarde echter een nieuwe realiteit in zijn gebedsleven en gaf zijn dubbelleven van ‘vrijheid’¹⁴ zonder God op. Maar zijn vrienden zagen zeker een verandering.

‘Als je vraagt of je een verandering zag bij Tim, was dat zeker op de universiteit zo’, herinnert Bruce Henderson zich. ‘Hij was veel vriendelijker en je kon hem emotioneel bereiken. Ineens was hij “aanwezig”. Hij was er.’¹⁵

Intellectueel geloofwaardig en existentieel bevredigend

Keller hield deze ervaring ook niet voor zichzelf. InterVarsity werd niet alleen zijn bron van geestelijke voeding, maar ook zijn uitlaatklep voor christelijk activisme. In de twee jaar die aan Bucknell nog volgden, hielpen de studenten van InterVarsity hem een passie voor evangelisatie te ontwikkelen. Ze zouden hem leren de Bijbel te bestuderen en die vervolgens aan anderen te onderwijzen. Ze zouden hem helpen zijn overtuigingen en zijn handelen in God zelf te baseren en niet op een subjectieve of vluchtige ervaring van de wereld.¹⁶

Minder dan twee weken nadat Bruce Henderson wakker was geworden met Tim aan het voeteneinde van zijn bed, zaten InterVarsity-studenten bij elkaar te midden van een nationale crisis. Het was eind april 1970, het hoogtepunt van de protestbeweging tegen de uitbreiding van de oorlog in Vietnam door president Richard Nixon met de inval in Cambodja. Op 4 mei 1970 openden soldaten van de Nationale Garde het vuur op de studentendemonstratie op de campus van Kent State University, waarbij vier mensen om het leven kwamen. Studenten op Amerikaanse campussen, waaronder Bucknell, reageerden met een staking: ze weigerden de colleges bij te wonen. Keller en de vijftien InterVarsity-studenten aan Bucknell baden met

elkaar en bespraken of ze aan de vreedzame staking zouden deelnemen of niet. De colleges waren geannuleerd en de meeste Bucknell-studenten verzamelden zich elke dag op het binnenterrein. Een open microfoon nodigde uit om je te laten horen, maar er klonken vooral liberale en progressieve geluiden. De InterVarsity-studenten wisten niet goed hoe ze het beste aan het gesprek op de campus konden bijdragen.

Uiteindelijk maakte een van de studenten een bord met witte letters tegen een zwarte achtergrond en plaatste het net buiten de menigte. De volgende paar dagen spraken Tim en een andere student iedereen aan die langs het bord liep. Er stond op: 'DE OPSTANDING VAN JEZUS CHRISTUS IS INTELLECTUEEL GELOOFWAARDIG EN EXISTENTIEEL BEVREDIGEND.' Ze kregen niet veel respons, vooral spot en meewarige blikken. Een student, een vriendelijke kennis, verraste Keller door te schreeuwen: 'Hé, Tim! F*** Jezus Christus.' Maar Keller herinnert zich ook veel wezenlijke gesprekken met studenten die in verwarring verkeerden. Het viel hem op dat iedereen die over het christelijk geloof nadacht, met rationele bezwaren en vragen kwam – ook met persoonlijke – net als hij had gedaan vóór zijn persoonlijke ontmoeting met God.¹⁷ Tim bemande de InterVarsity-boekentafel en gaf vaak dezelfde boeken mee als die hem op zijn eigen weg naar het geloof hadden geholpen.

Keller wierp zich met hart en ziel op het leiderschap van InterVarsity. Hij en Bruce, aankomende stafleden voor InterVarsity aan Bucknell, reisden die zomer van 1970 naar Upper Nyack (New York), voor een trainingssessie van een week met de legendarische InterVarsity-stafmedewerker C. Stacey Woods. Voor Woods waren deze Bucknell-studenten een gebedverhoring. InterVarsity had een afdeling in Lewisburg willen beginnen, maar dat werd jarenlang gedwarsboomd door een vijandige studentenpredikant.

Bruce herinnert zich niet veel van wat ze tijdens de retraite hebben geleerd. Maar hij herinnert zich wel dat Tim en hij tijdens die zes uur samen in de auto en de tijd die ze aan de oever van de Hudson River doorbrachten, een heel jaar aan activiteiten voor InterVarsity hebben uitgewerkt. Ze planden retraites. Ze bedachten welke gastsprekers ze wilden vragen. Ze organiseerden ook kleine groepen. Alles in een week tijd.

Die plannen omvatte een op evangelisatie gericht rockconcert. Bruce kende John Guest and the Exkursions, een groep uit Pittsburgh. In de herfst van 1970 gaf de groep drie concerten aan Bucknell, waarbij Guest, geestelijke in de Episcopal Church, een korte evangelisatietoeppraak hield. In 1954, toen hij achttien was, had Guest, geboren in het Engelse Oxford,

tijdens een preek van Billy Graham zijn leven aan Christus toegewijd. Hij zou uiteindelijk een gerenommeerde evangelist worden, die Trinity Episcopal School of Ministry hielp oprichten en in het bestuur van de National Association of Evangelicals zat.

De rockconcerten van Guest in Bucknell leverden geen directe resultaten op voor het Evangelie. Wel vulden meer dan honderd studenten op een indexkaart hun gegevens in, omdat ze belangstelling hadden voor een geestelijk gesprek. Het kleine kader van de InterVarsity-studenten in Bucknell moest daarmee aan de slag door contact te leggen met deze geïnteresseerde studenten.

‘Dit paste helemaal in Tims straatje’, vertelt Bruce. ‘Hij nam die kaarten mee en bezocht elk van die mensen individueel. Ik heb geen idee hoe hij toen nog tijd had om te studeren. Hij bloeide echt op door deze jonge mensen onder zijn hoede te nemen. Hij vond dat geweldig.’¹⁸

Zijn cijfers stonden ineens lager op Tims prioriteitenlijst. Bruce herinnert zich dat hij een cursus sociale psychologie volgde samen met Tim, die in die tijd niet erg gemotiveerd was en weinig aantekeningen maakte. Maar dat deed er niet toe: in de openbare bediening had Tim zijn ware roeping gevonden.

Onder leiding van Keller en de andere InterVarsity-staffleden ontstonden er verspreid over de campus kleine groepen. Naar de eerste bijeenkomst van de afdeling kwamen zeventig studenten in plaats van de in het voorgaande jaar gebruikelijke tien. In de geestelijk geladen atmosfeer van die groeiende InterVarsity-bijeenkomsten bloeide Tims eigen geloof op. Zijn kamergenoot in die vier jaar, Frank King, beleed pas in het laatste jaar zijn geloof in Christus; hij was gefrustreerd geraakt door de gestage stroom van studenten die bij Tim langskwamen en een beroep op hem deden. Jongere studenten van Bucknell stonden te popelen om Tims geestelijke raad te ontvangen. Hij ging vaak heel persoonlijk in op hun oprechte hoop en vrees.

‘Door zijn eigen levenservaring heeft hij een diep gevoel dat mensen op authentieke wijze in zijn preken horen doorklinken’, zegt Janet Essig, een van de aankomende eerstejaarsstudenten van Bucknell in het najaar van 1970. ‘Hij sprak niet *tegen* mensen, maar luisterde echt naar hen en ze voelden zich bemoedigd.’¹⁹

Essig groeide op in Summit (New Jersey), zo’n vijfendertig kilometer ten oosten van Manhattan. Ze koos voor Bucknell omdat ze het beschouwde als een toevluchtsoord, weg van de onrust die er heerste op de andere

campussen op haar lijstje.²⁰ Op veel hogescholen en universiteiten was dit een turbulente tijd. Pas in december 1972, het jaar waarin Keller aan Bucknell afstudeerde, kwam er een einde aan de dienstplicht voor Vietnam. Sue (Kristy) Pichert, in dezelfde nieuwe lichtung als Essig, herinnert zich Bucknell een beetje anders: als een sociëteit voor vrouwelijke studenten die graag feestten. Op zestienjarige leeftijd was ze christen geworden via een Young Life-kamp. Ze koos voor Bucknell, omdat ze wist dat daar een bloeiende groep Young Life-leiders was.

Sue hoorde voor het eerst van Tim Keller toen ze in de zomer voordat ze aan Bucknell begon, een handgeschreven brief van hem ontving. De InterVarsity-staf verdeelde alle achthonderd aankomende eerstejaars onder elkaar en schreven hun een brief waarin ze hen welkom heetten om bij hun afdeling te komen kijken. In dit tijdperk vóór de smartphone, e-mail en tekstberichten was ze de enige eerstejaars die terugschreef, maar ook pas nadat haar zus Kathy de brief had gelezen en had gezegd dat die groep oké was. Kathy was twee jaar ouder en ging naar het derde jaar aan Allegheny College. Het hele scala aan theologiecolleges gegeven door ongelovige docenten en studentenpredikanten die alles steunden behalve het echte christendom, was bij haar al voorbijgekomen.

Toen Sue (Kristy) Pichert tijdens de introductieweek bezig was haar kamer in te richten op de vierde verdieping van het eerstejaarsstudentenhuis voor meisjes, kwamen twee ouderejaarsstudenten bij haar langs. Dit was niet zo gebruikelijk en de andere vrouwen waren onder de indruk. Een van haar bezoekers was Tim.²¹ Omdat de studenten zo dicht bij elkaar woonden, kon Tim zijn lijst met geïnteresseerde eerstejaars toen zonder veel moeite aanvullen.

Tijdens het concert van John Guest voelden veel eerstejaars dat God op een onverwacht krachtige manier aan het werk was. Janet Essig herinnert zich het concert dat direct naast haar eerstejaarsstudentenhuis werd gehouden. Sue ontmoette er een andere eerstejaars die in Christus geloofde. Met hem zou ze later trouwen. Haar man, Jim Pichert, herinnert zich dat Guest het verschil benadrukte tussen iets over Jezus weten en Jezus kennen.²² Op het evenement kwamen honderden studenten af. De eerstejaars konden niet geloven dat er zo veel andere christenen op de campus waren, die allemaal een vinger opstaken om de 'enige weg' via Jezus naar God te wijzen. Dat jaar groeide InterVarsity aan Bucknell explosief: van slechts tien of vijftien studenten tot meer dan honderd, grotendeels gemotiveer-

de gelovigen uit de nieuwe lichte eerstejaars. Veel studenten kwamen tot geloof in Christus, ondanks dat er geen evangelisatieprogramma was georganiseerd. Voor Tim en zijn vrienden was het overweldigend en heel bijzonder. De Jesus Movement had Bucknell bereikt.

Leven met elkaar

Tims laatste twee jaar aan Bucknell werden gekenmerkt door intense en frequente discussies over Jezus met studenten die erover nadachten om christen te worden.²³ Deze ervaring en de voortdurende verwachting van een opwekking zouden Keller zijn leven lang bijblijven.

In het voorjaar van 1971 nodigde Tim namens InterVarsity Ed Clowney, de eerste rector van Westminster Theological Seminary, uit om aan Bucknell een speciale evangelisatielezing te houden. Gezien de populariteit van het existentialisme vroeg Keller Clowney om onder de titel ‘De christen en de absurde mens’ in te gaan op Albert Camus en Jean-Paul Sartre. Camus was destijds zo populair onder de docenten dat Tim in één semester zijn roman *De vreemdeling* voor drie verschillende vakken had moeten lezen. Hij had de juiste persoon als spreker gevraagd. Voor zijn Master of Sacred Theology-graad aan Yale had Clowney de Deense christen en existentialist Søren Kierkegaard bestudeerd.

Clowney verwachtte na zijn drie uur durende rit vanuit Philadelphia een kleine groep van zo’n tien studenten onder zijn gehoor te hebben. In plaats daarvan waren er zo’n honderdvijftig komen opdagen. Er waren alleen staanplaatsen.

Keller herinnert zich zijn toespraak als een van de beste die hij ooit had gehoord. Clowney bevestigde Camus’ beschrijving van de vervreemding waaraan mensen lijden. Vergeleken met optimistische liberalen dacht Camus veel realistischer over het leven. Vervolgens beargumenteerde Clowney dat het ‘absurde bestaan’ niet nobel is, maar vervloekt. Vervreemding is niet zomaar een willekeurige realiteit, maar is onze straf, onze vloek, omdat we los van God proberen te leven. Hij liet zien hoe het christelijk geloof een betere verklaring biedt waarom deze wereld ons niet bevredigt. Voordat hij hen op de verlossing wees, nam hij hen mee door het Bijbelse verhaal van schepping en zondeval.

InterVarsity nodigde het publiek dat de lezing bijwoonde uit om het volgende weekend mee te gaan op hun voorjaarsretraite. Tim verwachtte

niet dat er iemand zou komen. Clowney zou daar namelijk spreken over de kerk, door in vijf lange lezingen 1 Petrus 2:9-10 uit te leggen. Tim was er nog steeds van overtuigd dat je de kerk moest verlaten om een bruisend geestelijk leven te krijgen. Voor de retraite schreef hij zich alleen in omdat hij nu eenmaal stafid was. Tot zijn verbazing gingen er twintig studenten mee. Tijdens die retraite beleed een vrouw haar nieuwgevonden geloof in Jezus, nadat ze met Clowney had gesproken.²⁴

‘Ik vond het overweldigend’, zei Keller later in een preek over Clowneys onderwijs over de kerk. ‘Ik ben het nooit vergeten.’²⁵

Ook Bruce Henderson, Tims vriend en de voorzitter van de InterVarsity-afdeling, was onder de indruk van Clowney. ‘Clowney was geweldig. Hij was gewoon fantastisch’, vertelt Bruce. ‘Hij wilde met je praten en kon dat ook op jouw niveau. Hij toonde oprechte interesse in iedereen. Hij was een van die gasten voor wie je, als je hem eenmaal had gehoord, zo honderd kilometer zou willen rijden om hem nog eens te horen.’²⁶

Naast Clowneys lezing en de retraite gaven InterVarsity-studenten van Bucknell leiding aan evangelisatiebijbelstudies. Ze organiseerden ook een boekentafel, net buiten de kantine van de studentenvereniging. Keller beheerde de boekentafel heel graag. ‘Hij beval je altijd boeken aan, zoals je je misschien wel kunt voorstellen’, lacht Sue Pichert.²⁷ De boeken boden voer voor discussie en debat met zowel christenen als niet-christenen. Met iedereen die maar wilde praten, ging Tim graag in gesprek.

De boeken van InterVarsity Press waren prominent aanwezig op de bijeenkomsten en activiteiten voor eerstejaars. In *The New Testament Documents. Are They Reliable?* (oorspronkelijk gepubliceerd in 1943) verzet F.F. Bruce zich tegen opvattingen zoals de theologische faculteit van Bucknell die voorstond. Colin Browns *Philosophy and the Christian Faith* verscheen in 1969 bij InterVarsity. In dit boek gaat hij onder andere in op de geschriften van Thomas van Aquino, René Descartes, David Hume, Immanuel Kant, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Søren Kierkegaard, Friedrich Nietzsche, Ludwig Wittgenstein, Karl Barth en Francis Schaeffer. Brown, hoogleraar aan Fuller Theological Seminary, vatte hun standpunten samen, maar gaf ook christelijke antwoorden. Andere prominente auteurs van InterVarsity Press waren Paul Little, Francis Schaeffer, J.I. Packer en John Stott.

Packers *God leren kennen*, dat Keller in 1971 las, gaf hem een voorproefje van de gereformeerde theologie. Hij leerde dat leerstelligheid en toewij-

ding voor een christen hand in hand moeten gaan. Natuurlijk had Keller *Onversneden christendom* van C.S. Lewis op de boekentafel liggen en het was misschien wel zijn meest populaire titel om anderen aan te bevelen. Evenzeer als de inhoud bewonderde Keller de unieke stijl van Lewis, waarin hij helder proza liet samengaan met gemakkelijk te onthouden voorbeelden en overtuigende logica. Verbeelding en verstand kunnen op een meeslepende, mooie manier worden gecombineerd.

Voor een vroegrijpe student als Keller toonde het hoge niveau van filosofische betrokkenheid van deze InterVarsity-auteurs aan dat je intellectueel serieus kunt zijn en tegelijkertijd christen. Keller was inderdaad een van de vruchten van het werk van InterVarsity op universiteitscampussen sinds de jaren veertig. Vóór de Tweede Wereldoorlog hadden evangelicalen geworsteld met evangelisatie onder universiteitsstudenten en daardoor hadden ze de reputatie anti-intellectualistisch te zijn. Dat was niet de ervaring van Keller eind jaren zestig aan Bucknell.²⁸ De rest van zijn leven zou Kellers bediening nooit ver afdwalen van wat hij achter de boekentafel had geleerd, vooral van Britse auteurs als Stott, Lewis en Packer.

‘Op die plek kwam Tim tot bloei’, vertelt Bruce Henderson. ‘Dan liet hij zich van zijn extraverte kant zien. Dan kwamen zijn armen in beweging. Hij hield van discussies. Hij praatte graag. Ik denk dat dat voor velen van ons heel belangrijk was voor onze intellectuele ontwikkeling.’²⁹

InterVarsity liet Keller kennismaken met een bijzonder doordachte stroming in het evangelicale christendom. Met auteurs als Packer, die hem hielp zijn belangrijkste theologische standpunten te bepalen, en Stott, die hem zijn eerste model voor prediking gaf. Met de praktijk van dagelijkse stille tijd van gebed en het lezen van de Schrift. Met de prioriteit van het nauwkeurige lezen van Bijbelteksten in kleine groepen, die wekelijks bijeenkwamen voor gemeenschap en aanbidding. En met de blijvende waarde van diepe christelijke vriendschappen – het soort ‘leven met elkaar’ dat Dietrich Bonhoeffer aanpreest. Geïnspireerd door het gemeenschappelijke leven van Bonhoeffers ondergrondse seminarie in oorlogstijd in Duitsland kwamen de InterVarsity-studenten elke dag om vijf uur ’s middags in kleine groepjes bijeen om samen te bidden en vervolgens te eten. Het leek op een geestelijke leefregel van een kloosterorde. Nooit zou Keller een intenser vormende christelijke gemeenschap kennen.³⁰ Voordat sociale media en antwoordapparaten bestonden, vertrouwden de studenten tijdens de kwetsbare en intense momenten van deze overgangsjaren op elkaar.